

MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ LÝ LUẬN VÀ PHƯƠNG PHÁP LUẬN ĐỂ BIÊN SOẠN HỆ THỐNG KHÁI NIỆM, PHẠM TRÙ MÔN HỌC LỊCH SỬ ĐẢNG CỘNG SẢN VIỆT NAM

PGS. TRẦN DUY KHANG

I - CÁC QUAN ĐIỂM TỔNG QUÁT

1 - Hệ thống thuật ngữ, khái niệm, phạm trù luôn luôn có ý nghĩa quan trọng với bất kỳ ngành khoa học nào. Đặt vấn đề nghiên cứu, biên soạn hệ thống khái niệm, phạm trù môn học Lịch sử Đảng, một mặt, do yêu cầu cấp bách của công tác giảng dạy, học tập môn học này; mặt khác (cần coi là mặt chủ yếu - cơ bản và lâu dài) chỉ là do yêu cầu tự thân của sự phát triển khoa học lịch sử nói chung, Lịch sử Đảng riêng, quy định. Cố nhiên hai mặt đó có liên quan chặt chẽ với nhau.

Xét cho cùng, hệ thống thuật ngữ lịch sử Đảng phải phản ánh một cách tập trung (ở trình độ kết tinh), trình độ phát triển tư duy lý luận của Đảng Cộng sản Việt Nam trên các lĩnh vực: đường lối chiến lược, sách lược và chỉ đạo thực tiễn (qua thực tiễn kiểm nghiệm để phát triển tư duy lý luận).

2 - Đảng ta lấy chủ nghĩa Mác-Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh làm nền tảng tư tưởng và kim chỉ nam cho hành động. Khi biên soạn thuật ngữ, khái niệm Lịch sử Đảng cần quan tâm:

Thực chất vấn đề là giải quyết mối quan hệ giữa hai hệ thống thuật ngữ, khái niệm của hai ngành khoa học khác nhau: Khoa học Mác-Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh và Khoa học Lịch sử Đảng Cộng sản Việt Nam. Hai ngành khoa học này có đối tượng nghiên cứu khác nhau, song có liên quan chặt chẽ với nhau. Khi viết hệ thống thuật ngữ, khái niệm Lịch sử Đảng không được quên rằng chủ nghĩa Mác-Lênin luôn luôn được đặt ở vị trí là nền tảng tư tưởng và kim chỉ nam cho hành động của Đảng, sự thống nhất cũng không được lẫn lộn giữa hai loại hệ thống khái niệm, phạm trù của hai ngành khoa học này.

(*) Văn phòng Quốc hội.

Đối tượng trực tiếp để nghiên cứu hệ thống khái niệm, phạm trù lịch sử Đảng là hệ thống khái niệm phạm trù nội tại được phản ánh ghi nhận, tìm tòi, phát triển qua quá trình lịch sử của Đảng ta.

Điều cần hiểu ở đây chính là sự vận dụng sáng tạo, bổ sung và phát triển chủ nghĩa Mác-Lênin, theo yêu cầu, đặc điểm nước ta trong các giai đoạn phát triển của cách mạng Việt Nam do Đảng ta lãnh đạo.

Cùng với việc quán triệt các quan điểm của chủ nghĩa Mác-Lênin, khi nghiên cứu biên soạn hệ thống khái niệm, phạm trù khoa học Lịch sử Đảng cũng cần đứng trên quan điểm rộng lớn, trong cách tiếp cận tổng thể của nhiều ngành khoa học (đặc biệt là các ngành khoa học xã hội).

Lịch sử Đảng, theo quan niệm hiện nay là một bộ phận của khoa học Lịch sử Việt Nam (nằm trong sự ra đời và phát triển của các ngành khoa học xã hội).

Nói một cách tổng quát, mỗi thuật ngữ, khái niệm, phạm trù Lịch sử Đảng (nhất là trên lĩnh vực đường lối chiến lược, sách lược) đều phản ánh sự vận dụng các tri thức khoa học xã hội và tự nhiên, trong nước và thế giới (kể cả trên các lĩnh vực cụ thể); thể hiện sự tiếp thu có chọn lọc kho tàng tri thức của nhân loại và dân tộc từ quá khứ đến hiện tại và dự báo tương lai...

Do vậy khi nghiên cứu hệ thống thuật ngữ khái niệm lịch sử Đảng (cố nhiên từ thuật ngữ có sẵn trong bản thân khoa học Lịch sử Đảng), song nội dung của thuật ngữ lại hàm chứa các tri thức khác nhau mới hiểu đúng, trình bày được thực chất các nội dung đó.

Khoa học Lịch sử Đảng với đối tượng nghiên cứu (đến nay) được xác định khái quát là: nghiên cứu quá trình ra đời và phát triển của Đảng; nghiên cứu quá trình lãnh đạo của Đảng trên hai lĩnh vực chủ yếu là lĩnh vực lý luận (đường lối) và chỉ đạo thực tiễn để đưa sự nghiệp cách mạng của nhân dân ta phát triển đi lên phù hợp quy luật phát triển của dân tộc và thời đại.

Mục tiêu đối tượng nghiên cứu nói trên thể hiện một cách tập trung tính cách mạng và tính khoa học của Lịch sử Đảng. Sự thống nhất cao độ giữa khoa học và thực tiễn (trong khoa học đấu tranh cách mạng) cần được quán triệt khi nghiên cứu hệ thống khái niệm môn học này.

Mặt khác, cũng cần nhấn mạnh rằng, do đối tượng, nhiệm vụ, khoa học Lịch sử Đảng bao giờ cũng được nghiên cứu trong bối cảnh lịch sử cụ thể của quốc tế và trong nước; trong vận hành thực tiễn của quá trình lịch sử đấu tranh cách mạng do Đảng ta lãnh đạo (rất đa dạng và phong phú), do vậy, điều có tính nguyên tắc là phải đặt hệ thống thuật ngữ, khái niệm phạm trù Lịch sử Đảng trên nền tảng vận hành biện chứng của thực tiễn mới hiểu đúng, hiểu đủ các thuật ngữ khái niệm đó (phương pháp luận duy tư biện sẽ không cho phép xây dựng được một hệ thống khái niệm, phạm trù khoa học Lịch sử Đảng).

Trong bối cảnh hiện nay, để đổi mới tư duy lý luận, Đảng ta đang tiến hành nghiên cứu lại một cách có hệ thống lý luận các môn khoa học Mác-Lênin, và Lịch sử Đảng Cộng sản Việt Nam với mục tiêu nhất quán là nghiên cứu để bảo vệ và phát triển chủ nghĩa Mác-Lênin và lý luận Lịch sử Đảng nhằm hiểu đúng và vận dụng sáng tạo hệ thống tư duy lý luận vào thực tiễn Việt Nam một cách có hiệu quả, đồng thời khẳng định lại sự xuyên tạc, chống đối chủ nghĩa Mác-Lênin và đường lối của Đảng ta.

Hệ thống thuật ngữ, khái niệm Lịch sử Đảng được xây dựng trong bối cảnh trên cần được xây dựng trên các nguyên tắc:

- Tôn trọng tính lịch sử của hệ thống thuật ngữ, khái niệm (như nguyên tắc đầu của khoa học lịch sử).

- Hiểu được quá trình hình thành và phát triển của các thuật ngữ, khái niệm thực tiễn đấu tranh cách mạng (bao gồm cả cuộc đấu tranh lý luận của Đảng ta từng thời kỳ để làm cho hệ thống lý luận phản ánh đúng qui luật khách quan và hợp với thực tiễn Việt Nam và từ đó hoàn thiện, nâng cấp tư duy lý luận).

- Hệ thống thuật ngữ, khái niệm phải được xây dựng trên quan điểm kế thừa đổi mới. Quá trình hình thành hệ thống đó đương nhiên phải có tính phê phán chọn, sàng lọc, nói rõ cái đúng, cái được, cái sai, cái chưa được của hệ thống cũ cần bổ xung cho phù hợp với sự phát triển tư duy lý luận (hệ thống mới), song khoa học và nghiêm túc, tuyệt đối tránh rơi vào hai khuynh hướng: giáo điều và định sạch trơn.

6 - Công tác nghiên cứu, biên soạn và công bố hệ thống thuật ngữ, khái niệm

Biên soạn hệ thống thuật ngữ, khái niệm là một công trình khoa học, cần phải dân chủ, tôn trọng mọi tư duy sáng tạo, song vì bản thân việc xây dựng hệ thống thuật ngữ khái niệm đạt tới độ chính xác là một vấn đề rất khó, đòi hỏi phải có trình độ và đương nhiên, kết quả xử lý, biên soạn sẽ có thể dẫn đến các kết quả:

- Hệ thống thuật ngữ đảm bảo tính khoa học và chính trị có thể công bố.

- Hệ thống thuật ngữ có nhiều yếu tố suy nghĩ, tìm tòi, song cần được hoàn thiện khi công bố.

Cả hai vấn đề nói trên được thể hiện khi biên soạn thuật ngữ khái niệm Lịch sử Đảng trước hết trên góc độ trách nhiệm cao đối với các kết luận trong các Văn kiện Đảng. Hệ thống này khi công bố phải tuân thủ kết luận của Đảng ta (cố nhiên kết luận đó đã từng bước thể hiện sự kế thừa và đổi mới) - việc này rất quan trọng đối với quá trình giảng dạy giáo trình mới.

7 - Khoa học Lịch sử Đảng cần và có điều kiện nghiên cứu toàn bộ hệ thống thuật ngữ, phạm trù, quy luật.

Song, trong hoàn cảnh và điều kiện hiện nay cần đặt trong khuôn khổ của dự án KX10.06 - phục vụ biên soạn bộ giáo trình chuẩn, do đó phạm vi nghiên cứu nên đặt trong khuôn khổ nội dung qui định của Bộ giáo trình chuẩn đặt ra (nếu mở rộng sẽ chưa có điều kiện thực hiện và cũng không đáp ứng đúng mục tiêu của bộ giáo trình này).

Cố nhiên, ngay cách đặt vấn đề như vậy cũng cần hiểu rằng: phải có sự lựa chọn rất tập trung mới có thể lựa chọn đúng các thuật ngữ, khái niệm đặc trưng phản ánh và chứa đựng các vấn đề chủ yếu nhất mà bộ sách yêu cầu (điều này có liên quan tới số lượng thuật ngữ khái niệm được lựa chọn cho tập sách).

II - MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ NỘI DUNG VÀ CÁCH THỨC TIẾN HÀNH BIÊN TẬP CUỐN SÁCH HỆ THỐNG THUẬT NGỮ, PHẠM TRÙ MÔN LỊCH SỬ ĐẢNG ĐỘNG SẢN VIỆT NAM

1 - Về số lượng thuật ngữ, khái niệm cần và có thể trình bày trong cuốn sách. Khoảng 500 thuật ngữ, khái niệm (cố nhiên khi lựa chọn danh mục biên soạn

thích, trình bày, số lượng từ có thể nhiều hơn - khoảng 1000 thuật ngữ).

- Về nội dung các vấn đề cần được nêu ra (hệ thống hóa các vấn đề để sưu tầm soạn).

Phương pháp nghiên cứu cơ bản của chúng ta là phương pháp lịch sử. Do vậy khi chọn hệ thống phạm trù, khái niệm để biên soạn cũng cần tuân thủ phương pháp cũng có thể gắn với nội dung các chương - các giai đoạn lịch sử mà bộ sách mới biên tập (Phần cấu trúc bộ sách thuật ngữ sẽ có thể lựa chọn nhiều cách thể hiện khác nhau (thứ tự A, b, C... là một cách thể hiện khi xuất bản sách).

Khi nghiên cứu, tìm hiểu, biên tập, để có thể hình dung tương đối trọn vẹn cuốn sách, có thể phân loại theo hệ thống vấn đề mà khoa học lịch sử cần nghiên cứu. Ví dụ:

1- Các thuật ngữ khái niệm chung nhất mà bất kỳ giai đoạn nào của Lịch sử cũng sử dụng như: đường lối, chính sách, chủ trương, cương lĩnh, chiến lược, chiến thuật, cách mạng giải phóng dân tộc, cách mạng Dân tộc dân chủ nhân dân, cách mạng XHCN... (theo cách giải thích của Đảng Cộng sản Việt Nam, chứ không phải thuần túy kinh điển hoặc một loại văn kiện nào khác (của QTCS hoặc một đảng khác).

2- Các thuật ngữ khái niệm có liên quan đến Đảng, sự ra đời, vai trò lãnh đạo của Đảng CSVN - Cũng theo nội dung quan điểm của Đảng ta, như trên đã trình bày (thể: 2 vấn đề 1 và 2 có liên quan đến nhau).

3- Các thuật ngữ, khái niệm có liên quan đến chủ trương, đường lối chiến lược, chiến thuật, đạo chiến lược, tổ chức thực hiện cuộc cách mạng Dân tộc dân chủ (gồm 3 bộ phận: đường lối, chủ trương; tổ chức lực lượng và phương pháp cách mạng).

4- Các thuật ngữ, khái niệm có liên quan đến việc chỉ đạo chiến tranh cách mạng (khoa học quân sự); xây dựng kinh tế, văn hóa dân chủ nhân dân; đường lối đối ngoại và vấn đề này gắn liền với hai cuộc chiến tranh chống Pháp và chống Mỹ (1946-1960).

5- Các thuật ngữ, khái niệm có liên quan đến sự lãnh đạo của Đảng trong thời kỳ quá độ tiến lên CNXH. Bao gồm:

Xây dựng hệ thống chính trị: Đảng, Nhà nước, các đoàn thể nhân dân.

Xác định hai nhiệm vụ chiến lược: xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

Về mục tiêu mô hình CNXH ở Việt Nam.

Về đường lối chính sách kinh tế văn hóa...

6- Thuật ngữ, khái niệm có liên quan đến tổng kết lịch sử và rút ra bài học kinh nghiệm về sự lãnh đạo của Đảng...

Cố nhiên cách phân loại trên chỉ là tương đối, cần bổ sung, song có thể giúp Ban soạn xây dựng nội dung các vấn đề cần nghiên cứu có hệ thống, không bỏ sót cần đối được nội dung các vấn đề biên soạn).

3 - Về tiêu chuẩn các thuật ngữ biên soạn và thể hiện trong tập sách: đây là vấn đề khó, song có thể nêu ra một số vấn đề (mà các tập giáo trình trên yêu cầu):

Đạt độ chính xác, khoa học cao.

Quán triệt quan điểm định hướng chính trị của Đảng.

Trình bày một cách ngắn gọn, súc tích, văn phong nghiêm túc, chặt chẽ.

- Số từ quy định cho một khái niệm (tuy thuộc nội dung, vị trí, song không q
trang đánh máy).

Nội dung cần có của mỗi thuật ngữ, khái niệm, phạm trù khoa học lịch sử Đ
bao gồm:

- Tóm tắt lịch sử hình thành.
- Nội dung khái niệm (hiểu theo cách mới nhất).
- Hiện nay có thể còn có vấn đề gì phải tiếp tục nghiên cứu (nếu cần sẽ đưa v

Khi nghiên cứu biên tập có vấn đề cần thảo luận làm sáng tỏ thêm, đó là: trí
sáng tạo của cá nhân và tập thể ban biên tập đến đâu khi nêu ra một định nghĩa (k
bổ sung định nghĩa). Sự sáng tạo ấy có thể có hai dạng:

- Tổng hợp các tri thức từ trước đến nay để trình bày lại.
  - Nêu ra một định nghĩa (hoặc bổ sung nội dung mà từ trước đến nay chưa
- Đây là yêu cầu cao của quá trình nghiên cứu, cần khuyến khích các tác giả, có
qua hội thảo lựa chọn, còn việc công bố là tùy thuộc Ban biên tập và Hội đồng.

Nêu vấn đề trên có liên quan đến một hiện trạng mà các tác giả vẫn làm từ tr
đến nay: trích lại từ điển, kinh điển, văn kiện Đảng hoặc là giải thích của TW,
Đại hội, của các đồng chí lãnh đạo của Đảng v.v...

Cách làm này về phương pháp nghiên cứu không sai và cần thực hiện, song, tư
sáng tạo không nhiều, và chẳng sự hạn chế số từ (cho một thuật ngữ), nếu làm
cách đó sẽ không thực hiện được.

Từ đó, cách làm tốt nhất là tác giả giày công sâu tìm suy nghĩ để rút ra một
dung định nghĩa đảm bảo 2 yêu cầu: khoa học và định hướng chính trị (trong
kiện hiện nay cho phép ở một trình độ tương đối).

4 - Về hệ thống tư liệu cần có để nghiên cứu, tham khảo, xây dựng hệ thống t
ngữ, khái niệm:

Đối tượng nghiên cứu của khoa học Lịch sử Đảng (thường gắn liền với các
kiện của Đảng và các công trình nghiên cứu tổng kết kinh nghiệm lãnh đạo của Đ
ta) - là nền tảng cho việc phát triển tư duy lý luận của Đảng.

Vì vậy các tư liệu biên soạn phân làm các bộ phận:

4.1- Tài liệu gốc:

- Các văn kiện Đảng qua các thời kỳ (trước hết là các Văn kiện Đại hội Đảng
thị, Nghị quyết của BCH trung ương, của Thường vụ TW (nay là Bộ Chính trị,
Bí thư TW).

- Các bài viết của các đồng chí lãnh đạo của Đảng.

- Các văn kiện của Nhà nước và các đoàn thể quần chúng (thể chế hóa, cụ thể
quan điểm của Đảng).

- Các công trình nghiên cứu khoa học có ý nghĩa tổng kết, các chuyên luận
đăng trên sách báo, tạp chí...

- Hệ thống từ điển đã biên soạn (bao gồm cả từ điển Bách khoa Việt Nam).

4.2- Các tài liệu tham khảo :

- Quan điểm của các nhà kinh điển của chủ nghĩa Mác-Lênin (bao gồm cả phần

g).

ác văn kiện của QTCS (nhất là vấn đề cách mạng thuộc địa).

ác văn kiện một số đảng cộng sản (nếu có).

ác tài liệu nước ngoài.

ác tài liệu phân diện (nếu có).

ác tài liệu nói trên cho phép các tác giả biên soạn nắm được:

ác nguồn gốc và hoàn cảnh lịch sử ra đời của các thuật ngữ, khái niệm, sự vận dụng và phát triển lý luận của Đảng cộng sản Việt Nam.

ác đối chiếu, so sánh để thấy được:

ác thuật ngữ khái niệm trước đây đúng, nay vẫn đúng được Đảng ta kế thừa và phát triển.

ác thuật ngữ, khái niệm đúng, bị hiểu sai.

ác thuật ngữ, khái niệm đã bị giáo điều hóa có ảnh hưởng đến Việt Nam.

ác thuật ngữ khái niệm đúng, song đã bị xuyên tạc của các thế lực thù địch cực kỳ.

Từ đó, khi biên soạn có được một hệ thống thuật ngữ khái niệm chuẩn, đảm bảo tính khoa học và định hướng chính trị đúng đắn theo quan điểm kế thừa và phát triển (và khi giải thích mang tính thuyết phục cao).

ác tác giả chú ý là khi biên soạn hệ thống thuật ngữ, khái niệm Lịch sử Đảng phải dựa trên trọng phương pháp lịch sử; xác định rõ hoàn cảnh ra đời (với ưu điểm và hạn chế) của các thuật ngữ, khái niệm và giá trị chỉ đạo thực tiễn tại thời điểm đó. Nội dung các thuật ngữ khái niệm cũng ngày càng phát triển hoàn chỉnh trên cơ sở tổng kết thực tiễn và đổi mới tư duy lý luận của Đảng. Thoát ly thực tiễn lịch sử sẽ không thể nắm vững nội dung thuật ngữ, khái niệm đã chứa đựng trong Lịch sử Đảng. Phê phán các quan điểm, xác lập các mối phải đứng vững trên quan điểm lịch sử nói trên (tính khoa học và tính Đảng, tránh giáo điều và cơ hội là điều kiện cần thiết để xây dựng được một hệ thống thuật ngữ khái niệm Lịch sử Đảng đáp ứng được các yêu cầu đổi mới tư duy trong bối cảnh phức tạp hiện nay).

THEORETICAL QUESTIONS AND METHODOLOGY OF WORKING OUT A
SYSTEM OF CONCEPTS AND CATEGORIES OF THE SUBJECT OF THE
HISTORY OF THE COMMUNIST PARTY OF VIETNAM.

TRAN DUY KHANG

The paper has systematically presented overall and grounded views that should be
accepted and conformed with in the formulation of the system of categories and concepts
of the history of the Communist party of Vietnam.

The Writer has made some rational and realistic suggestions concerning the contents
and the ways of working out the categories and Concepts of the history of the Communist
Party of Vietnam.